

**1933 ÜNİVERSİTE REFORMU SONRASINDA İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
FEN FAKÜLTESİ'NDE ZOOLOJİ VE BOTANİK EĞİTİMİNE
GÖRSEL VE TEKNİK YÖNLERDEN KATKIDA BULUNAN ÖĞRETİM ELEMANLARI:**

Cafer TÜRKMEN

Prof. Dr. Dinçer GÜLEN⁽¹⁾ ve Prof. Dr. Orhan KÜÇÜKER⁽²⁾
Biyoloji Bölümü, Zooloji Ana Bilim Dalı⁽¹⁾, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü,
Doğal Zenginlikleri Araştırma ve Uygulama Merkezi ⁽²⁾(DOZEM)

Giriş

Ord. Prof. Dr. Curt Kosswig ile uzun yıllar birlikte çalışan ve onunla Anadolu'nun pek çok yöresine giden Türkiye'nin ilk Doğa Tarihi fotoğrafçılarından olan Cafer TÜRKMEN'in çekmiş olduğu fotoğraflar ve filmler, Türk Doğa Tarihi'nin gelişim sürecinin geçmişten günümüze izlenmesinde paha biçilmez belgeler olarak durmaktadır. Zooloji ve dolayısı ile Biyoloji bilimine yapmış olduğu üstün belgesel ve doküman oluşturma gayretlerinden dolayı Cafer TÜRKMEN'in de Curt Kosswig'in 100. doğum yılı anısına, İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi tarafından hazırlanan "*Uluslararası Balıkçılık ve Zooloji Simpozyumu (24-26.10.2003)*"na kendi biyografisi ve çalışmalarından örnekler ile katılması istenmiş ve kendisi bu görevi severek üstlenmiştir. Bu yazıda Cafer TÜRKMEN'in kendisi tarafından kaleme alınan Biyografisi ile Zooloji ve Botanik Enstitülerinde Biyoloji dergileri için çektiği kapak resimlerinden ve Anadolu'da özellikle Curt KOSSWIG ile yaptığı doğa gezilerinde çekmiş olduğu çeşitli fotoğraflardan örnekler verilmeye çalışılmıştır.

Biyografi

Cafer Tayyar TÜRKMEN

1920 yılı Mart ayının 12'sinde Ordu ili Ulubey ilçesi Karakoca mahallesinde doğdu. İlk Okulu Ulubey ilçesi, Orta Okulu Ordu, Öğretmen Okulunu Balıkesir illerinde bitirdikten sonra 1940 yılında askerlik görevini yapmak üzere, İstanbul'da Yedek Subay Okuluna girdi.

Piyade yedek subay olarak, Samsun 90. Piyade Alayında askerliğini tamamlayarak, 1942 yılı Aralık ayında, Giresun ili, Bulancak ilçesi, Kılıçlı Köyü ilkokuluna baş öğretmen olarak atandı.

1943 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünün resim-iş bölümünde Yüksek öğrenime başladı ve 1946 yılında mezun oldu.

İstanbul Üniversitesi Zooloji Enstitüsü Ordinaryüs Profesörü, Dr. Curt Kosswig'in Türkiye'de açmak istediği Doğa Tarihi Müzesine eleman olarak yetiştirilmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, İstanbul ili Orta Öğretim kadrosuna, Resim-iş öğretmeni olarak atandı.



Okullarda haftada 4 saat ders verip diğer zamanlarında Zooloji Enstitüsünde çalışarak, müzeci olması için gerekli teknik ve biyolojik bilgileri ve becerileri öğreniyordu.

Cafer TÜRKMEN fotoğraf meraklısı idi. Gazi Eğitim Enstitüsünde fotoğraf dersleri almıştı. Dr. Kosswig bunu öğrenince, bilimsel fotoğrafımızı çektirecek kimse bulamıyoruz sen bu işleri yapabilirsen bir teşkilat kuralım teklifinde bulundu. Cafer TÜRKMEN bu teklifi sevinerek kabul etti.

Zooloji Enstitüsünde, mikro, makro ve normal fotoğrafların çekilmesi için bir atölye kuruldu. Bu şekilde istenilen bilimsel fotoğrafları çekebileceği olanaklara kavuşmuştu. Zooloji Enstitüsünün ihtiyaçlarını karşıladığı gibi İstanbul Üniversitesi'nin, Botanik, Jeoloji, Eczacılık, Tıp ve benzeri birimlerinin Ankara ve İzmir üniversitelerinin ihtiyaçlarına da yardımcı oluyordu.

Zooloji Enstitü'sündeki fahri çalışmalarına devam ederken, 1951 yılında Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü açılınca Kartograf kadrosuna ek görevli olarak atandı. 1964 yılına kadar H.B.A. Enstitüsünün her türlü fotoğraf işleri, gerekli resimlerin ve grafiklerin yapılması ile birlikte İstanbul Balıkhanesinde satılan balıkları yıllara göre cins ve miktarını gösteren grafikler yaparak Enstitünün Balık ve Balıkçılık mecmuasında yayınladı.

Karadeniz'den Hatay'a kadar olan sahil illerinin "*Türkiye Denizleri Balıkçılık Takvimini*" Curt Kosswig'in denetiminde hazırlayarak 1954 yılında yayınladı.

1958 yılında öğretmenlikten ayrılarak Zooloji Kürsüsüne Mikrofotografı teknik uzmanı olarak atandı. 1962 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde ek görev alarak fotoğraf dersleri vermeye başlamıştı. Üç yerde çalışmak zor geldiği için 1964 yılında H.B.A. Enstitüsündeki görevinden istifa etti.

1977 yılında emekli oluncaya kadar Genel Zooloji, II. Zooloji ve Radyobiyoloji Kürsülerinin çalışmalarının fotoğraf, sinema çekimleri resim ve grafik işlerini yaptı. 1976-77 öğretim yılında Radyobiyoloji Kürsüsü öğrencilerine, "Teorik ve Uygulamalı Fotoğraf" dersi verdi. Zooloji Kürsülerindeki görevinden 1977 yılında emekli olarak Güzel Sanatlar Akademisindeki öğretmenliğine devam etti. Akademi üniversite olunca öğretim görevlisi kadrosuna geçti.

1985 yılında yaş sınırı nedeniyle emekli oldu. 2000 yılında sağlık nedeniyle ayrılıncaya kadar derslerini vermeye devam etti.

Yukarda da belirtildiği gibi Cafer TÜRKMEN bir fotoğraf tutkunu idi. 17 yaşından beri fotoğraf çekiyordu, girdiği yarışmalarda üç birincilik ödülü kazandı, birçok fotoğraf yarışmalarında jüri üyeliği yaptı. Çeşitli karma sergilere katıldı.

Fotoğraf makinesini hep yanında taşır, ilginç bulduğu her konunun fotoğrafını çeker; manzaralar, doğada insan ve hayvan yaşantıları, araç-gereç ve binalar ve benzeri her konuda çekim yapar, yarın kaybolması muhtemel konuları ön plana alır.

1946 yılında, İzmir Hayvanat Bahçesinde bir panter gördü, hayvan çok saldırganı, cesaret göstererek makinesinin objektifini, kafes demirlerinin arasına soktu, üç poz fotoğraf çektikten sonra Panter müsaade etmedi ve saldırmaya başladı.



Bu hayvanın bilimsel ismi *Panthera pardus tulliana* (Anadolu Parsı)'dır ve nesli tükenmiştir. Şimdiye kadar bilinenlere göre Cafer TÜRKMEN'in çektiği fotoğraftan başka canlı fotoğrafı yoktur.

Asırlardan beri, Yurdumuzun Birecik (Şanlı Urfa) ilçesinde, yuva yapıp üremekte olan Kelaynak Kuşlarının, 1954 yılında, yüzlercesinin bir arada fotoğraf ve filmi çekti. Çevre kirliliği sebebiyle, artık Birecik'e gelmeyen Kelaynakların, kafeslerde üretilerek, nesillerinin tükenmemesine çalışılmaktadır.

Halen elinde çeşitli konularda çekilmiş yüzlerce fotoğraf bulunmaktadır. Türkiye'de bilimsel fotoğraf ve doğa fotoğrafçılığına o başlamıştır. Çektiği fotoğrafların, çok az bir kısmını kullanarak, 2002 yılında

İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi'nde açtığı ilk kişisel sergisi, medya ve izleyiciler tarafından büyük ilgi gördü.

Şimdi 86 yaşında olmasına rağmen, fotoğraf çekmeye ve yenilikleri öğrenmeye devam ediyor ve ikinci bir sergi açmanın ve bir fotoğraf kitabı çıkarmanın hazırlıklarını yapıyor.

Cafer TÜRKMEN'in İstanbul Üniversitesi'nde çalıştığı 1946-1972 yılları arasında katıldığı geziler:

A) Ord. Prof. Dr. Curt Kosswig ile yapılan geziler

1947 Kuş Cenneti gezisi.

1947 Yalova gezisi.

1948 Uludağ gezisi.

1951 Abant gezisi.

1952 Van, Hakkari, Şırnak, Siirt, Diyarbakır gezileri.

1954 Gaziantep, Birecik, Urfa, Mardin, Diyarbakır gezileri.

1955 Adapazarı, Bolu, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Aksaray, Konya, İsparta, Burdur, Denizli, Uşak, Kütahya, Bursa, İzmit, İstanbul gezileri.

B) Zooloji Enstitüsü elemanları ile yapılan geziler

1960 Hatay gezisi (Doç. Dr. Melahat ÇAĞLAR ile)

1962 Antalya gezisi (Prof. Dr. Atıf ŞENGÜN ile)

1963 Kırklareli gezisi